08/07/2020

“Η Οικουμενική Αποστολή του Αποστόλου Παύλου”

/ Γνώμες

Του Καθηγητή Χρήστου Κ. Οικονόμου, τ. Προέδρου και Κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης, Προέδρου Τμήματος Θεολογίας Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Μια από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες του αρχέγονου Χριστιανισμού είναι αναμφίβολα ο Απόστολος των εθνών Παύλος. Οι Αποστολικές περιοδείες του διέδωσαν τον Χριστιανισμό σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο και καθιέρωσαν την Οικουμενική αποστολή του Πρωτοκορυφαίου Αποστόλου. Η διδασκαλία του ήταν η ερμηνεία της διδασκαλίας του Χριστού και η μίμηση της ζωής και των παθημάτων του. Ο Μέγας διώκτης της Εκκλησίας έγινε ο Μέγας Απόστολος της. Λόγω και των πρόσφατων εορτασμών της μνήμης του κρίναμε σκόπιμο να προσεγγίσουμε την Οικουμενική αποστολή του και να παρουσιάσουμε, με βάσει τις μαρτυρίες των τριών διηγήσεων των Πράξεων των Αποστόλων στα κεφάλαια 9, 22 και 26, που αναφέρονται στα γεγονότα της κλήσης και μεταστροφής του και την

πορεία του Ευαγγελίου στα έθνη.

Οι αυτοβιογραφικές σημειώσεις των επιστολών του Παύλου για την ιουδαϊκή του ταυτότητα (Φιλ. 3, 5-6. Ρωμ. 11, 1. Β΄ Κορ. 11, 24. Α΄ Κορ. 15, 9. Γαλ. 1, 12. 13. 14.23. Γαλ. 1, 15-16) και οι αντίστοιχες μαρτυρίες των Πράξεων (Πράξ. 7, 58. 8, 3. 9, 4-5. 22, 4. Πράξ. 9, 1-19. 22, 6-21. 26, 12-23) για το διωκτικό του έργο αποτελούν αρνητικά στοιχεία για μια οικουμενική αποστολή του Αποστόλου. Όπως παρατηρεί εύστοχα ο Rudolf Bultmann «γι' αυτόν (τον Παύλο) το ερώτημα που αφορά την αποδοχή του χριστιανικού μηνύματος είναι ταυτόσημο με μια εκλογή ανάμεσα στον Ιησού Χριστό και στο νόμο». Το παραπάνω κλασικό δίλημμα του Σαύλου «Νόμος ή Χριστός» στην πρώτη φάση της ζωής του έκλινε την πλάστιγγα προς το Νόμο.

Γίνεται σαφές πως μέσα από αυτά τα ιστορικά δεδομένα και τις θεολογικές προϋποθέσεις δεν είναι δυνατό να διανοηθεί κανείς την έννοια του όρου οικουμενικότητα της αποστολής του Παύλου κατά τα έτη της αγνοίας του (Πράξ. 17, 30), δηλ. την περίοδο του Ιουδαϊκού φανατισμού και του διωκτικού του έργου. Τα πάντα αρχίζουν και καταλήγουν σε μια εθνική αποκλειστικότητα, μέσα στο στενό ιουδαϊκό πλαίσιο. Με βάση αυτά τα δεδομένα δε μπορούσε να γίνει κανένα άνοιγμα και καμία διέξοδος προς μια οικουμενική αποστολή του Παύλου. Επομένως όσοι από τους σύγχρονους ερευνητές υποστηρίζουν την εξελικτική πορεία του Παύλου από την αποκλειστικότητα του Ιουδαϊσμού στην οικουμενικότητα του Παύλου, είτε παρερμηνεύουν τις αναφορές των βιβλικών κειμένων είτε προσπαθούν εγκοσμιοκρατικά να ερμηνεύσουν τα γεγονότα της ιστορίας χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τη θεολογική ερμηνεία της ιστορίας της θείας Οικονομίας. Ότι δηλ., ο Θεός παρεμβαίνει στην ιστορία και την καθοδηγεί προς τα έσχατα, προς την «παλιγγενεσία» (Μτθ 19, 28˙ πρβλ. Τιτ. 3, 5), ανατρέποντας τα δεδομένα της ιστορικής λογοκρατίας και του ανθρώπινου υπολογισμού.

Εκτός από την λεγόμενη υπερφυσική ερμηνεία που αποδίδει τη μεταστροφή του Παύλου σε άμεσο θαύμα με την παρέμβαση του Θεού, στην οποία κάθε προδιάθεση του ανθρώπου αποκλείεται ή θεωρείται επουσιώδης, υπάρχει και η ψυχολογική ερμηνεία. Στην περίπτωση αυτή η αλλαγή των αισθημάτων εμφανίζεται ως αποτέλεσμα σταδιακής εσωτερικής μεταβολής, όπως η τελική βίαιη έκρηξη μιας πεποίθησης, που ενώ ήταν παρούσα είχε για μεγάλο χρονικό διάστημα έντονα καταπιεστεί. Εύστοχη είναι η παρατήρηση του Οικουμενίου˙ «Βούλεται εκ του δείξαι εαυτόν πρότερον διώκτην και νυν εξαίφνης μεταβεβλημένον κατασκευάσαι, ότι η μη θεία τις αυτὼ αποκάλυψις εγεγόνει, ουκ αν ούτω μετεβλήθη ταχέως». Συνεπώς προϋπόθεση για την μελέτη της οικουμενικής αποστολής του Παύλου αποτελεί το γεγονός της κλήσεώς του.

Ο Απόστολος Παύλος στην αυθεντικότερη επιστολή του, την προς Γαλάτας, αντιλαμβάνεται την κλήση του ως κάτι το αιφνίδιο, αντίστοιχο με την κλήση των προφητών της Παλαιάς Διαθήκης. Έχει την αίσθηση ότι ο Θεός τον είχε ξεχωρίσει από την κοιλιά της μάνας του και ξαφνικά αποφάσισε την ιστορική στιγμή που ο ίδιος έκρινε κατάλληλη, να τον καλέσει η χάρη του να τον υπηρετήσει˙ «ότε δε ευδόκησεν ο Θεός ο αφορίσας με εκ κοιλίας μητρός μου και καλέσας δια της χάριτος αυτού αποκαλύψαι τον υιόν αυτού εν εμοί, ίνα ευαγγελίζωμαι αυτόν εν τοις έθνεσιν, ευθέως ου προσανεθέμην σαρκί και αίματι» (Γαλ. 1, 15-16).

Ο Θεοφύλακτος Βουλγαρίας σχολιάζοντας το γεγονός του «αφορισμού» του Παύλου αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ει εκ κοιλίας μητρός αφώριστο προς το ευαγγέλιον, και εξελέγη παρά Θεού, πάντως διά τινα οικονομίαν τον μεταξύ χρόνον κατελείφθη εν τω Ιουδαϊσμώ˙ ίνα δηλαδή η ούτως αθρόα αυτού μεταβολή

πολλούς πιστώσηται και επισπάσηται. Αφώρισε δε αυτόν ο Θεός, ου κατά αποκλήρωσιν, αλλά κατά πρόγνωσιν του άξιον είναι».

Όταν ο Θεός έκρινε κατάλληλο τον χρόνο να αποκαλύψει τον Υιόν του στον Παύλο για να φέρει στους εθνικούς το χαρμόσυνο μήνυμα της σωτηρίας, δε στηρίχτηκε ο απόστολος σε ανθρώπινες δυνάμεις, αλλά παραδόθηκε απλά και μόνο στη χάρη του Θεού. Επομένως ο Παύλος ήταν «αφορισμένος», ξεχωρισμένος από την κοιλιά της μάνας του για το έργο της ιεραποστολής προς τα έθνη. Έτσι η οικουμενικότητα της αποστολής του Παύλου ήταν μεν προκαθορισμένη από την πρόνοια του Θεού, αλλά εκδηλώθηκε σε κάποια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή της ζωής του αποστόλου.
Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η προηγούμενη από την κλήση του Παύλου περίοδος της ζωής του, όχι μόνο δεν είχε σημεία για μια τέτοια οικουμενική εξέλιξη της ιεραποστολικής του δράσης, αλλά αντίθετα αποκλειόταν με ιστορικά και λογοκρατικά κριτήρια η μετατροπή της ζηλωτικής ιουδαϊκής αποκλειστικότητας σε οικουμενική αποστολή στα έθνη. Προφανώς δε μπορούμε να μιλούμε για εξέλιξη, αλλά κλήση και αφιέρωση του Σαύλου σε απόστολο της οικουμένης από τον ίδιο τον Θεό. Η οικουμενική αποστολή του Παύλου υποδηλώνεται κατά τους ερμηνευτές Πατέρες της Ανατολής από την αναφορά της προς Γαλ. 1,16˙ «ίνα ευαγγελίζωμαι αυτόν εν τοις έθνεσιν». Όπως παρατηρεί ο Θεοφύλακτος˙ «Απεκάλυψέ μοι τον Υιόν, ουχ ίνα αυτόν ίδω μόνον, αλλ ‘ ίνα και εις άλλους εξενέγκω. Ου γαρ το πιστεύσαι μόνον, αλλά και το χειροτονηθήναι, παρά του Θεού γέγονε. Πως ουν λέγετε ότι παρά ανθρώπων εδιδάχθην; Ουχ απλώς δε, ίνα ευαγγελίζωμαι αυτόν, αλλ’ «Εν τοις έθνεσιν».

Αυτή η θέση του Παύλου, όπως υποστηρίχθηκε στην προς Γαλάτας, ευθυγραμμίζεται με τις αντίστοιχες αναφορές του Λουκά στις τρείς παράλληλες διηγήσεις των Πράξεων των Αποστόλων (Πράξ. 9, 1-19. 22, 6-21 και 26, 12-23) για την κλήση του στο αποστολικό αξίωμα.

Ο Παύλος στα πλαίσια του διωκτικού του έργου, συνέχισε τον αγώνα του εντείνοντας περισσότερο τις προσπάθειές του. Γι’ αυτό πήγε στον αρχιερέα και του ζήτησε συστατικές επιστολές για τις συναγωγές της Δαμασκού, με σκοπό όποιους βρει εκεί να ακολουθούν τον Χριστό, άνδρες και γυναίκες, να τους φέρει δεμένους στην Ιερουσαλήμ (Πράξ. 9, 1-2). Όμως πίσω από τις απειλητικές και φονικές διαθέσεις του Σαύλου βρισκόταν κρυμμένο το μυστήριο της μεταστροφής του από τον Ιουδαϊσμό στον Χριστιανισμό, αλλά συγχρόνως και η οικουμενική αποστολή του στα έθνη. Αυτά είναι στοιχεία που ξεπερνούν την ιστορική αιτιοκρατία και τον ορθολογισμό και περνούν στο χώρο της θεολογικής ερμηνείας της ιστορίας˙ ο Θεός αποκαλύπτεται κύριος της ιστορίας. Αυτήν ακριβώς την

πραγματικότητα αποδίδει ο Λουκάς με τη λέξη «εξαίφνης» (Πράξ., 9,3), ξαφνικά, που δείχνει τη θεία παρεμβατικότητα στα ανθρώπινα αδιέξοδα της ζωής των ατόμων και των λαών.

Στην πρώτη διήγηση της κλήσεως του Παύλου (Πράξ. 9, 1-19), ο Λουκάς παρουσιάζει τον αναστημένο Χριστό να θέτει τον Σαύλο ενώπιον των ευθυνών του. Μετά την ελεύθερη αποδοχή της κλήσεώς του αναγγέλλει στον διστακτικό Ανανία τη νέα αποστολή του διώκτη Ιουδαίου, που δεν είναι άλλη από το να κάνει γνωστό το όνομα του Ιησού στα έθνη, στους άρχοντές τους και στον ισραηλιτικό λαό˙ «Πορεύου», λέει στον Ανανία, «ότι σκεύος εκλογής εστιν μοι ούτος του βαστάσαι το όνομά μου ενώπιον εθνών τε και βασιλέων υιών τε Ισραήλ» (Πράξ. 9, 15). Ο στίχος υποδηλώνει μια τριπλή αποστολή του Παύλου με σαφείς οικουμενικές διαστάσεις• να κηρύξει το ευαγγέλιο στους εθνικούς, στους βασιλείς και στον λαό του Ισραήλ. Οι τρεις παράλληλες διηγήσεις των Πράξεων για την κλήση του Παύλου (Πράξ. 9.22 και 26), αντιστοιχούν η καθεμιά προς την τριπλή αυτή αποστολή του Σαύλου. Γι’ αυτό οι αρχαίοι ερμηνευτές Πατέρες υποστηρίζουν την αποστολή του Παύλου για τη διάδοση του ευαγγελίου σ’ όλο τον κόσμο: «Ου μόνον πιστός έσται, φησιν», τονίζει ο Οικουμένιος, «αλλά και διδάσκαλος και κήρυξ της οικουμένης• αλλά και πείσεται πολλά υπέρ εμού. Δια τούτο δε φησί, ότι σκεύος εκλογής μοι εστι και ότι βαστάσαι το όνομά μου».

Η αντίστροφη μέτρηση έχει ήδη αρχίσει πριν από την εξαγγελία του Ιησού προς τον Ανανία. Ο διώκτης μεταβάλλεται σε διωκόμενο, ο στενόκαρδος Εβραίος μεταβάλλεται σε άνθρωπο αγάπης όλου του κόσμου, το αποκλειστικό κήρυγμα προς τους Ιουδαίους μεταβάλλεται σε οικουμενικό, προς όλα τα έθνη. Το δίλημμα, Χριστός ή Νόμος, μεταβάλλεται σε αποφασιστική πίστη στη σωτηρία δια Ιησού Χριστού του Κυρίου ημών μετά την εμφάνιση του διωκόμενου από τον Σαούλ Ιησού: «εγώ ειμι Ιησούς ον συ διώκεις» (Πράξ. 9, 5).

Ο ίδιος ο Παύλος στην Α΄ Κορινθίους θεωρεί την κλήση του ως συνέπεια της εμφάνισης του αναστημένου Χριστού. Είναι η τελευταία εμφάνιση στη σειρά των αποστόλων• «έσχατον δε πάντων ωσπερεί τω εκτρώματι ώφθη καμοί. Εγώ γαρ ειμι ο ελάχιστος των αποστόλων ος ουκ ειμι ικανός καλείσθαι απόστολος, διότι εδίωξα την εκκλησίαν του Θεού» (Α΄ Κορ. 15, 8-9). Αυτό το γεγονός έδινε αργότερα το δικαίωμα στον Παύλο να υπερασπιστεί το αποστολικό του αξίωμα στην προς Γαλάτας επιστολή, τονίζοντας ότι το ευαγγέλιο που κήρυξε δεν προερχόταν από άνθρωπο• δεν το παρέλαβε και δεν το διδάχθηκε από άνθρωπο, «αλλά δι’ αποκαλύψεως Ιησού Χριστού» (Γαλ. 1, 12). Την δι’ αποκαλύψεως Ιησού Χριστού γνώση της αλήθειας του ευαγγελίου στον Παύλο υποστηρίζουν οι αρχαίοι ερμηνευτές• «Μέλλει δείξαι αυτοίς», τονίζει ο Θεοφύλακτος, «ότι μετέστη κατ’

αλήθειαν από του νόμου, και δια τούτο μέμνηται του προτέρου βίου, και της αθρόας μεταβολής• δεικνύς, ότι ουκ αν μετέστη αθρόον, ει μη θειοτέραν τινά πληροφορίαν έσχε. Διο και φησίν, ότι «ουκ έστι κατ' άνθρωπον το Ευαγγέλιόν μου» τουτέστιν, ουκ άνθρωπον έσχον διδάσκαλον, αλλ' αυτού του Χριστού γέγονα μαθητής».

Η μεταστροφή του διώκτη Σαούλ, σε «κλητόν απόστολον Ιησού Χριστού» (Α΄ Κορ. 1, 1), συνοδεύτηκε, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των Πράξεων των Αποστόλων, με μια νέα Πεντηκοστή. Ο Ανανίας όταν έφθασε στο σπίτι που φιλοξενούνταν ο Παύλος, τον ενημέρωσε ότι είναι απεσταλμένος του Κυρίου Ιησού, που του φανερώθηκε στον δρόμο καθώς ερχόταν στη Δαμασκό. Ο σκοπός της αποστολής του ήταν να τον βοηθήσει να βρει το φως του• «όπως αναβλέψεις και πλησθής πνεύματος αγίου» (Πράξ. 9, 17). Τότε, αμέσως έπεσαν από τα μάτια του κάτι σαν λέπια και ξαναβρήκε το φως του. Στη συνέχεια σηκώθηκε και βαπτίστηκε (Πράξ. 9, 18). Όπως οι απόστολοι μετά την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος άρχισαν αμέσως το κήρυγμα προς τους συγκεντρωμένους «από παντός έθνους των υπό τον ουρανόν» (Πράξ. 2, 5), έτσι και ο Παύλος βρισκόμενος μαζί με τους χριστιανούς που ήσαν στη Δαμασκό, από την πρώτη στιγμή κήρυττε στις συναγωγές ότι ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού (Πράξ. 9, 19-20), αποδεικνύοντάς τους ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, δηλ. ο Λυτρωτής όλων των ανθρώπων και αρχηγός του καινούριου λαού του Θεού, της Εκκλησίας (Πράξ. 9, 22). Επομένως σύμφωνα με την θεολογία των Πράξεων η επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος είναι προϋπόθεση για την ιεραποστολή και η ιεραποστολή είναι συνυφασμένη με την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος.

Η οικουμενικότητα της αποστολής του αποστόλου Παύλου επισημαίνεται και στην δεύτερη διήγηση των Πράξεων των Αποστόλων (22, 1-21) για την κλήση και τη μεταστροφή του στον Χριστιανισμό. Εδώ γίνεται μια απολογία προς τους συμπατριώτες του Ιουδαίους, όπου εκθέτει το καταδιωκτικό του έργο εναντίον των χριστιανών και το συγκλονιστικό γεγονός της κλήσεώς του. Το κεντρικό σημείο της διηγήσεως βρίσκεται στην αναφορά του Ανανία προς τον Παύλο ότι ο Θεός των πατέρων τους τον διάλεξε να γνωρίσει το θέλημά του, να δει εκείνον που το εκπλήρωσε και να ακούσει την φωνή από το ίδιο του το στόμα (Πράξ. 22,14). Με αυτή την εμπειρία, που είναι αντίστοιχη εκείνης των αποστόλων μετά την ανάσταση του Κυρίου, και ο Παύλος γίνεται μάρτυρας και θα διακηρύξει σε όλους τους ανθρώπους αυτά που είδε και άκουσε• «ότι έση μάρτυς αυτώ προς πάντας ανθρώπους ων εώρακας και ήκουσας» (Πράξ. 22, 15). Αυτή η οικουμενική αποστολή του Παύλου επισφραγίζεται και από την εντολή που δίνει ο Ιησούς στον απόστολο, όταν βρέθηκε σε έκσταση στον ναό των Ιεροσολύμων• «πορεύου, ότι εγώ εις έθνη μακράν εξαποστελώ σε» (Πράξ. 22, 21). Πρόκειται για μια αποστολή

που θα στρεφόταν κυρίως προς τους εθνικούς, δηλ. τους ειδωλολάτρες, οι οποίοι βρίσκονταν μακριά από την αληθινή πίστη, την αληθινή λατρεία και την αποκάλυψη του Υιού και Λόγου του Θεού, του Μεσσία Ιησού Χριστού.

Τα παραπάνω ευθυγραμμίζονται απόλυτα με την αντίστοιχη αποστολή που ανέθεσε ο αναστημένος Κύριος προς τους μαθητές και την περιγράφει ο Λουκάς στην αρχή των Πράξεων στο 1, 8: «αλλά λήψεσθε δύναμιν επελθόντος του Αγίου Πνεύματος εφ’ υμάς και έσεσθέ μοι μάρτυρες εν τε Ιερουσαλήμ και εν πάση τη Ιουδαία και Σαμαρεία και έως εσχάτου της γης». Εκεί αναφέρεται η εξαγγελία ότι οι απόστολοι θα λάβουν δύναμη από την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος και θα γίνουν μάρτυρες του αναστημένου Χριστού από τα Ιεροσόλυμα, στην Ιουδαία και στη Σαμάρεια, ως τα έσχατα της γης. Κατά τον ίδιο τρόπο και ο Παύλος θα σταλεί στους εθνικούς ως απόστολος του αναστημένου Χριστού και θα γίνει μάρτυράς του. Ο Παύλος προσκαλείται την κατάλληλη στιγμή όπου το κήρυγμα των αποστόλων ξεκίνησε την πορεία του για τα έσχατα της γης. Αιτία ήταν ο διωγμός που ξέσπασε εναντίον της εκκλησίας των Ιεροσολύμων από τους Ιουδαίους και στην οποία ο ίδιος ο Σαούλ έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο. Όλοι οι κάτοικοι της Παλαιστίνης, αλλά και της διασποράς, σύμφωνα με την ομολογία του Παύλου, γνώριζαν ότι φυλάκιζε και έδερνε στις συναγωγές τους πιστούς χριστιανούς και ακόμη, όταν χυνόταν το αίμα του Στεφάνου του μάρτυρα ήταν εκεί ο νεαρός Σαύλος επιδοκιμάζοντας τον φόνο και φυλάγοντας τα ρούχα αυτών που τον λιθοβολούσαν (Πράξ. 22, 19-20). Αυτή η πλοκή του δράματος και της τραγωδίας, του ασυνείδητου διωγμού και της συνειδητής μεταστροφής, είναι στοιχεία που μπλέκονται στο έργο του Λουκά στις Πράξεις των Αποστόλων και συνταιριάζουν την ιστορία με την θεολογία κατά τον πλέον αρμονικό τρόπο.

Η τρίτη διήγηση των Πράξεων των Αποστόλων για την κλήση του Παύλου (Πράξ. 26, 12-23) έχει και αυτή ως κεντρικό σημείο την οικουμενικότητα της αποστολής του Παύλου. Μετά την αποκάλυψη του Ιησού στον Σαούλ κατά την πορεία του προς τη Δαμασκό, η εντολή του Κυρίου ήταν να υπηρετήσει ο Παύλος τον Χριστό ως μάρτυρας, γι’ αυτά που είδε και γι’ αυτά που θα του δείξει: «εξαιρούμενος σε εκ του λαού και εκ των εθνών εις ους εγώ αποστέλλω σε» (Πράξ. 26, 17). Η αποστολή του Παύλου έχει και στο σημείο αυτό σαφώς οικουμενικό χαρακτήρα και αυτό επιβεβαιώνεται με την προσφώνησή του στον βασιλιά Αγρίππα. Ο Παύλος δεν αρνήθηκε να υπακούσει στην ουράνια οπτασία, αλλά άρχισε να κηρύττει πρώτα σ’ αυτούς που ήταν στην Δαμασκό και στα Ιεροσόλυμα, ύστερα σ’ όλη τη χώρα της Ιουδαίας και στους εθνικούς, προτρέποντάς τους να μετανοήσουν και να επιστρέψουν στον Θεό, δείχνοντας τη μετάνοιά τους με τα ανάλογα έργα. Στην απολογία του ο Παύλος ενώπιον του βασιλιά Αγρίππα περιγράφει την συμμόρφωση του στην ουράνια οπτασία, που ήταν η κλήση του και με παρρησία ομολόγησε την

οικουμενική αποστολή του στα έθνη• «Όθεν, βασιλεύ Αγρίππα, ουκ εγενόμην απειθής τη ουρανίω οπτασία αλλά τοις εν Δαμασκώ πρώτον τε και Ιεροσολύμοις, πάσαν τε την χώραν της Ιουδαίας και τοις έθνεσιν απήγγελον μετανοείν και επιστρέφειν επί τον Θεόν, άξια της μετανοίας έργα πράσσοντας»(Πράξ. 26, 19-20).

Σχολιάζοντας ο Θεοφύλακτος τη φράση: «Ουκ εγενόμην απειθής» αναφέρει• «Τούτοις επείσθην, φησί• ταύτη τη οπτασία με επηγάγετο, και ούτως έπεισε μη αναβάλλεσθαι. Οπτασία δε εστιν η καθαρά θεωρία η υπερβαίνουσα άνθρωπον• όπερ τις εν σαρκί ων δίχα του αποκαλυφθήναι αυτού τους οφθαλμούς ουκ έστιν ιδείν δυνατόν».

Συμπερασματικά μπορούμε να καταλήξουμε στα παρακάτω:

1) Η οικουμενικότητα της αποστολής του αποστόλου Παύλου φαίνεται καθαρά από την προσέγγιση που κάναμε στις τρείς παράλληλες διηγήσεις της κλήσεώς του (Πράξεις κεφ. 9. 22 και 26).

2) Η αποστολή του στα έθνη αποτελεί υλοποίηση της εντολής του Ιησού που του έδωσε καθ' οδόν προς την Δαμασκό. Η ίδια εντολή είχε δοθεί προηγουμένως και στους μαθητές, μετά την ανάσταση του Κυρίου. Έτσι εντασσόταν και ο Παύλος ως απόστολος, στα πλαίσια της οικουμενικής αποστολής των αποστόλων, του Χριστιανισμού και γενικότερα της αρχέγονης Εκκλησίας και φυσικά της δράσης των ελληνιστών χριστιανών προς τον εθνικό κόσμο.

3) Τέλος, η παρέμβαση του Ανανία στην μεταστροφή του Παύλου καθιέρωνε το σκεύος εκλογής του Ιησού ως τον εκλεκτό απόστολο της οικουμένης που ανέλαβε το έργο της μαρτυρίας του αναστημένου Χριστού ενώπιον των εθνικών, των αρχόντων της γης και του λαού του Ισραήλ. Αυτή ήταν η οικουμενική αποστολή του Αποστόλου των εθνών Παύλου.